

С. М. Смирнова,
к. геол. н., доцент (бвз) кафедри управління земельними ресурсами,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID ID: 0000-0001-9106-7435

В. М. Смирнов,
к. геол. н., керівник екологічної лабораторії, ТОВ "СЗ" Океан"
ORCID ID: 0000-0003-3809-6098

Г. В. Яслик,
магістрант кафедри управління земельними ресурсами,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID ID: 0000-0002-4581-6949

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.12.95

НАУКОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

S. Smyrnova,
PhD in Geology, Associate Professor, Department of Land Management, Petro Mohyla Black Sea National University
V. Smyrnov,
PhD in Geology, head of the environmental laboratory, Limited Liability Company "Ocean Shipyard"
H. Yaslyk,
Master student of the Department of Land Management, Petro Mohyla Black Sea National University

SCIENTIFIC PRINCIPLES FOR DEVELOPMENT MANAGEMENT RECREATIONAL LANDS

Статтю присвячено науковим основам управління розвитком земель рекреаційного призначення (ЗРП). Обґрунтовано, що ефективне використання природних рекреаційних ресурсів залежить від своєчасного ухвалення управлінських рішень щодо їх використання а також вимагає пізнання практичного використання фундаментальних законів раціонального використання рекреаційних ресурсів. Виявлення шляхів найефективнішого використання всіх природних передумов розвитку рекреаційного господарства в різних регіонах України за умови збереження і примноження природно-ресурсного потенціалу рекреації, являється передумовою розвитку територій із природними рекреаційними ресурсами. На урядовому рівні особлива увага приділяється охороні земель рекреаційного призначення, але вони нині є визначеними недосконало. Тому необхідно розмежувати землі рекреаційного призначення від земель інших категорій на засадах використання еколого-економічного потенціалу та зберегти їх унікальність.

An article devoted to the scientific foundations of land development management. Emphasis is placed on the possibility of forming recreational potential through the creation of a zone of regulated recreation, recreational areas. It is indicated that the use of land in this category is special, so their public administration has special features. It is generally accepted that the effective use of natural recreational resources depends on their own management decisions regarding their use, and also requires knowledge of the practical use of the fundamental laws of rational use of recreational resources. Removal of the most effective use of all natural prerequisites for the development of recreational economy in different regions of Ukraine to preserve and increase the natural resource potential of recreation, which is a prerequisite for the development of areas with natural recreational resources. Attention is focused on the fact that recreational lands require special protection through activities that can help prevent their use for their intended purpose, adversely affecting their natural state. At the governmental level, special attention is paid to the protection of recreational land, but they are currently defined imperfectly. Therefore, it is necessary to differentiate between recreational lands and land plots of other categories.

It is indicated that in the system of current environmental legislation of Ukraine there is no single special legal act that determines the legal regime of recreational areas, there is no legally defined conceptual and terminological apparatus in the field of recreation. Emphasis is placed on the fact that the state management of recreational areas is aimed at streamlining public relations in the field of protection of recreational areas and the use of recreational resources and invitations to be invited to implement the relevant regulations. It is indicated that the solution of these problems will achieve sustainable development of land use. Thus, determining the legal status of recreational areas will increase the investment attractiveness of Ukrainian land use in the economic sphere, and due to a more rational use of natural resource potential of land will increase production efficiency.

Ключові слова: землі рекреаційного призначення, ландшафтно-рекреаційні території, управління розвитком рекреаційного фонду, землеустрій рекреаційних територій.

Keywords: recreational land, landscape and recreational areas, management of the development of the recreational fund, land management of recreational areas.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Неузгодженістю темпів соціально-економічного розвитку і вимог екологічної безпеки орієнтує сучасне суспільство на пошук забезпечення якісного рівня життя, який балансує між економічним зростанням і раціональним використанням природного потенціалу певної території. Необхідність балансування між визначеними пріоритетами зумовлена певними протиріччями: з одного боку, на перевагу зростання добробуту людства та забезпечення належних умови існування потрібно виникає потреба забезпечити підвищені темпи природокористування, з іншого — виникає гостра потреба регулювання природокористування та збереження осередків біорізноманіття як пріоритетних планшетів забезпечення сталого розвитку регіональних рекреаційних комплексів.

Усвідомлення протилежно спрямованих тенденцій соціально-економічного зростання та державного регулювання рекреаційної сфери України вимагає зосередити увагу на наукових положеннях взаємодії людини з довкіллям. Важливим питанням у застосуванні наукових підходів на засадах принципів положень сталого розвитку є розробка науково обґрунтованої системи знань щодо стратегії розвитку рекреаційної сфери з подальшим практичним їх застосуванням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Законодавча платформа стратегії розвитку земель рекреаційного призначення (далі — ЗРП) в Україні розвивається досить фундаментально. За останні два десятиліття була прийнята низка законів, що регулюють суспільні відносини у сфері формування, збереження та раціонального використання ЗРП на засадах забезпечення сталого, збалансованого розвитку України. Законодавчі засади комплексного управління рекреаційним потенціалом реалізуються відповідно до Земельного кодексу України (далі — ЗКУ). Відповідно до ст. 50 ЗКУ, "До земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів." Згідно з ч. 2 ст. 52 ЗКУ, ч. 2 ст. 63 ЗУ "Про охорону навколишнього природного середовища" на ЗРП забороняється діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати використанню їх за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на природний стан цих земель. Досить важливим є визначення правового режиму земель рекреаційного призначення, які є складовими земель інших категорій. Так, на законодав-

чому рівні відповідно до ЗУ "Про природно-заповідний фонд України" передбачено використання для рекреаційних потреб більшості об'єктів ПЗФ. Акцентовано увагу на можливості формування рекреаційного потенціалу завдяки створенню зон регульованої рекреації, рекреаційних зон тощо. Суто важливим є також використання земель рекреаційного призначення відповідно до ст. 12 "Експериментальне відвідування пам'яток" ЗУ "Про охорону культурної спадщини" від 08.06.2000. Відповідно до розд. 6 "Вимоги до організації ландшафтно-рекреаційних територій" передбачено правовий режим земель рекреаційного призначення, що регламентуються санітарними нормами.

Комплексному теоретично-практичному дослідженню проблем управління розвитком рекреаційних територій, питань забезпечення їх екологічної збалансованості у процесі реалізації державного управління рекреацією присвятили свої праці українські вчені, вони акцентують увагу на перспективах державного управління землями рекреаційного призначення: Хумарова Н.І. [2] розглянула екологічні цільові програми у системі державного регулювання природокористування; Марич Х.М. [3] визначив функціональні повноваження органів державного управління рекреаційними територіями та їх компетенції; Бондар А.О. [6] проаналізував правовий режим земель рекреаційного призначення; Шморгун А.Г. та Ковальський М. Р. [7] висвітлюють науково-теоретичні основи формування державного управління землями рекреаційного призначення та їх соціально-культурне значення; Слюсарчук О.П. [8] обґрунтовує наукові аспекти застосування принципів сталого розвитку в державному управлінні рекреаційно-туристичною сферою.

Попри наявність значної кількості наукових праць, узагальнення й визначення сутності та перспективи розвитку земель рекреаційного призначення, ця сфера потребує поглибленого дослідження. Вирішення цих питань вимагає підвищеної уваги як з боку держави, так і науки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Наукові засади комплексного управління рекреаційним потенціалом реалізуються на логістиці створення, функціонування та розвитку ЗРП на засадах використання їх еколого-економічного потенціалу та збереження їх унікальності. Тому принципово необхідно зосередити увагу на розробці науково обґрунтованої системи знань у сфері землевпорядного виробництва

щодо подальшого розвитку рекреаційних територій з пріоритетом їх подальшого функціонального використання.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в узагальненні наукових засад управління розвитком ЗРП в умовах соціально-економічного та земельного реформування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Земля — це матеріальна основа функціонування суспільства. А також земля — це ресурс для розвитку регіонів та громад. Через те, що все просторове планування, інвестиції та нове будівництво передусім пов'язані із землею. Це все є причиною підвищеної уваги до головного надбання і багатств України, дотримання вимог екології, збереження природного середовища і ландшафтів, економних дій під час відведення земель для розміщення будівництва.

Необхідність регулювання земельних відносин особливо зростає, зважаючи на завдання нинішнього пореформеного землекористування, яке передбачає створення еколого-безпечної та економіко-ефективної системи землекористування. Серед категорій цільового використання, які передбачено земельним законодавством, можна виділити категорії з особливим режимом використання, зокрема землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, історико-культурного, рекреаційного призначення.

Використання земель цих категорій є досить специфічним, тому державне управління ними має низку особливостей. Крім того, є низка питань щодо використання цих земель, які ще не врегульовані законодавством або потребують уточнення. Питання управління охоронними територіями тривалий термін взагалі не порушувалося.

Цінність земель рекреаційного призначення полягає в тому, що вони є придатними для відпочинку населення, тут немає факторів, які б негативно впливали на здоров'я людини. Державне управління розмежуванням земель рекреаційного призначення є похідним від поняття державного управління в цілому.

Під останнім розуміють певний вид діяльності державних органів, який має виконавчий та розпорядчий характер і полягає в організуючому впливі на суспільні відносини шляхом застосування повноважень держави. Державному управлінню притаманні всі ознаки виконавчої влади; отже, у сфері охорони навколишнього природного середовища воно є видом діяльності органів виконавчої влади з реалізації внутрішньої та зовнішньої екологічної політики держави, її внутрішніх і зовнішніх екологічних функцій.

Землі рекреаційного призначення вимагають особливої охорони шляхом заборони діяльності, яка перешкоджає чи може перешкодити їх використанню за цільовим призначенням, негативно впливає чи може вплинути на їх природний стан. Земельний кодекс України визначає такий склад земель рекреаційного призначення: земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських і екологічних стежок, маркованих трас; земельні ділянки, зайняті будинками відпочинку, пансіонатами, об'єктами фізичної культури і спорту, туристичними базами, кемпінгами, яхтклубами, стаціонарними і наметовими туристсько-оздоровчими таборами, будинками рибалок і мисливців, дитячими туристичними станціями, дитячими і спортивними таборами, іншими аналогічними об'єктами; земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації. Але слід зазначити, що перелік земель рекреаційного призначення не є вичерпним, адже до них також можуть відноситись інші землі, які вико-

ристовуються для туристичних походів і подорожей, спорту і відпочинку, огляду мальовничих ландшафтів та історичних пам'яток, спостереження за сезонними явищами у природі, землі для стаціонарного розміщення лунапарків, ігрових і розважальних центрів тощо. Право користування землями рекреаційного призначення проявляється у двох формах: загальному і спеціальному використанні. Загальне користування здійснюють громадяни в порядку, передбаченому законодавством і визначеному місцевими радами. Це може стосуватись користування в населених пунктах парками, скверами, бульварами та ін.; застосування води в оздоровчих цілях у місцях, створених місцевими радами; використання сприятливого клімату.

Державне управління рекреаційними територіями спрямоване на впорядкування суспільних відносин у сфері охорони рекреаційних територій і використання рекреаційних ресурсів, покликане забезпечити реалізацію відповідних нормативно-правових актів. Однак управління у цій сфері ускладнене тим, що в системі чинного екологічного законодавства України немає єдиного спеціального нормативно-правового акта, що визначає правовий режим рекреаційних територій, відсутній законодавчо визначений понятійно-термінологічний апарат у сфері рекреації.

Поняття "землі рекреаційного призначення" можна розглядати як території, природні комплекси яких через свою особливу рекреаційну значимість вилучаються повністю або частково з господарського використання за рішенням органів державної влади. Тому необхідно врахувати такі особливості земель рекреаційного призначення, як наявність загальної, основної мети, властивої кожній категорії земель рекреаційного призначення, що виражається в організації масового відпочинку населення; різноманітність завдань, покладених на різні категорії земель рекреаційного призначення, залежно від установлених для них цілей; заборона або обмеження господарської діяльності на землях рекреаційного призначення; запровадження особливого правового режиму підвидів земель рекреаційного призначення залежно від поставлених цілей і завдань.

Уперше про землі рекреаційного призначення згадується в Земельному кодексі України від 18 грудня 1990 року в редакції від 13 березня 1992 року, стаття 74 якого до земель рекреаційного призначення віднесла землі, призначені для організованого масового відпочинку і туризму населення, зокрема земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, кемпінгів, туристських баз, стаціонарних і наметових туристсько-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристських станцій, парків, зелених зон навколо міст та інших населених пунктів, навчально-туристських стежок, маркованих трас, дитячих і спортивних таборів, що розташовані поза землями оздоровчого призначення.

Головні ознаки правового режиму земель рекреаційного призначення визначаються земельним та екологічним законодавством України. Загальні засади правового режиму використання рекреаційних зон визначаються ст. 63 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", згідно з якою на землях рекреаційного призначення забороняється: господарська та інша діяльність, що негативно впливає на навколишнє природне середовище або може перешкодити використанню за цільовим призначенням, зміни природного ландшафту та проведення інших дій, що суперечать використанню цих зон за прямим призначенням.

Кожна цивілізована держава покликана турбуватися про життя, здоров'я, безпеку і розвиток населення як основоположну самоцінність будьякого суспільства. Одним з найважливіших напрямів сучасного державного управління є заходи, спрямовані на відпочинок і

відновлення працездатності населення. Режим управління у сфері використання земель рекреаційного призначення є досить неоднорідним; проаналізувавши його, можна виокремити риси, характерні тільки для одного або декількох, але не для всіх видів земель рекреаційного призначення у цілому. Законодавство про рекреаційну діяльність дає підстави для формування загального і спеціальних правових режимів, які стосуються земель рекреаційного призначення. Загальний правовий режим є дієвим для всіх видів земель зазначеної категорії, незалежно від того, які рекреаційні ресурси на них розташовано. Спеціальні правові режими відрізняються специфікою правового регулювання.

Складовими державного контролю над використанням і охороною земель рекреаційного призначення виступають: розподіл та перерозподіл цих земель; планування їх використання; ведення державного земельного кадастру таких земель; здійснення контролю над додержанням законодавства у сфері їх ефективного використання, відновлення та охорони; моніторинг цих земель; здійснення землеустрою щодо цих земель; розгляд уповноваженими органами земельних спорів щодо земель рекреаційного призначення.

Інтерес також викликає розмежування земель рекреаційного призначення і водного фонду. До останнього належать землі, зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами та іншими водоймами, болотами й островами; прибережними захисними смугами, гідротехнічними та іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів. Водночас яхтклуби, будинки відпочинку, пансіонати, турбази, кемпінги, дитячі табори, дачні ділянки та інші об'єкти доволі часто розташовуються поблизу водних об'єктів. Отже, придатність земель визначається їх природними властивостями (конкретними екологічними характеристиками, сприятливими для відпочинку та оздоровлення громадян) і розташуванням у мальовничій місцевості, а також відсутністю чинників, які можуть негативно впливати на здоров'я людей (у тому числі у випадку розташування поблизу промислових об'єктів). На рекреаційну якість також впливають упорядкування території, наявність рекреаційних об'єктів (театрів, музеїв, готелів, ресторанів тощо).

Відсутність факторів негативного впливу на здоров'я людей є законодавчою вимогою для земель рекреаційного призначення і перевіряється органами державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України під час погодження відповідних проектів землеустрою згідно з Методичними рекомендаціями "Обстеження та районування території за ступенем впливу антропогенних чинників на стан об'єктів довкілля за використанням цито-генетичних методів" МОЗ України. Генеральна схема планування території України передбачає охорону і невиснажливе використання земель рекреаційного призначення, включення їх до національної екологічної мережі України.

Процес управління землями будь-якої категорії, зокрема рекреаційного призначення, здійснюється через систему планування, правового регулювання, контролю за використанням та охороною земель. Якщо розглядати процес планування використання земель рекреаційного призначення, то, враховуючи сучасні вимоги земельного законодавства, першочергові заходи щодо подальшого використання рекреаційних територій мають бути відображені в Загальнодержавній і регіональних програмах використання й охорони земель, які наразі розробляються досить повільно або взагалі не розробляються. Зазначимо, що планування використання земель передбачено статтею 177 Земельного кодексу України, зокрема те, що загальнодержавні програми використання та охорони земель розробляються з метою забезпечення потреб населення і галузей економіки у землі та її раціонального використання й охорони.

Такі програми мають розроблятися відповідно до програм економічного, науково-технічного і соціального розвитку України і затверджуватися Верховною Радою України.

Із метою визначення перспективи щодо використання та охорони земель для підготовки обгрунтованих пропозицій у галузі земельних відносин, організації раціонального використання та охорони земель, перерозподілу земель з урахуванням потреби та подальшого розвитку земель рекреаційного призначення Законом України "Про землеустрій" передбачено розробку Схеми землеустрою і техніко-економічні обгрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць. Отже, програми і схеми використання й охорони земель є фундаментом реалізації земельної політики та управління. Решта позицій на глі програм і схем використання й охорони земель ідентифікуються з процесом регулювання земельних відносин. На підставі Схем використання рекреаційних ресурсів має розроблятися проект землеустрою, який представляє сукупність нормативно-правових, економічних, технічних документів щодо обгрунтування заходів із використання та охорони земель, які передбачається здійснити протягом 5—10 і більше років. Важливою умовою є необхідність детального відображення взаємозв'язку землеустрою з перспективними планами розвитку рекреаційних територій.

Державне регулювання відносин, пов'язаних із використанням земель рекреаційного призначення, здійснюється на основі низки законодавчих актів, серед яких можна визначити такі закони України: "Про туризм", "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про екологічну мережу України", "Про природно-заповідний фонд", Лісовий кодекс України, Водний кодекс України, Земельний кодекс України. Зважаючи на актуальність питання щодо розвитку туристичної сфери в Україні, на нашу думку, доречним є прийняття Закону України "Про землі рекреаційного призначення", використання яких безпосередньо пов'язане з розвитком туристичної сфери. Крім того, наразі активно відбувається процес адміністративного реформування, що стосується подальшого розпорядження землями, зокрема рекреаційними територіями на рівні органів місцевого самоуправління.

Ураховуючи те, що Урядом України схвалено Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, нагальним є вирішення питання щодо розвитку рекреаційних територій, які є операційним базисом туристичної сфери. Серед напрямів реалізації Стратегії передбачено такі, як забезпечення комплексного розвитку території, зокрема створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури шляхом проведення моніторингу інвестиційних пропозицій щодо розбудови туристичної інфраструктури у регіонах, а також створення Державного кадастру природних курортних територій та Державного кадастру природних лікувальних ресурсів. Реалізація таких напрямів залежить від управлінських дій органів державної влади та місцевого самоврядування, які сьогодні не є достатньо врегульованими на рівні законодавства. На нашу думку, першочерговим є створення кадастру рекреаційних територій, оскільки він є інформаційним ресурсом, який містить інформацію про природні й штучно створені рекреаційні об'єкти, без чого неможливо ухвалити адекватні рішення щодо подальшого використання території. Із цією метою необхідним є всебічне вивчення даних про рекреаційні ресурси, ступінь облаштування територій інженерною інфраструктурою, розподілу земельних ресурсів за формами власності або користування, режимом охорони й особливостями використання.

Отже, прийняття раціональних та виважених управлінських рішень можливе лише за умов створення кадастру рекреаційних ресурсів, що дозволить ухвалюва-

ти виважені рішення стосовно розвитку рекреаційних територій, проведення інвентаризації рекреаційних комплексів, природно-заповідних, історико-культурних об'єктів та інших об'єктів культурної спадщини, розробки Схеми використання рекреаційних територій на рівні адміністративно-територіальних одиниць, прийняття Закону України "Про землі рекреаційного призначення". Наслідком таких дій може стати економічний розвиток тих територій, де незначні перспективи розвитку індустрії, але при цьому вони мають природні ресурси для розвитку рекреації, що забезпечить зростання доходів населення і збереження історичного та культурного середовища. Таким чином, рекреаційно-оздоровчий комплекс України має бути одним із чинників економічного оздоровлення держави, забезпечити працевлаштування населення, покращення інфраструктури. При цьому визначальною є роль державних органів різних рівнів, які приймають рішення щодо політики розвитку туризму і рекреації, готують і приймають плани перспективного розвитку територій.

ВИСНОВКИ

Сучасний стан розвитку ЗРП вимагає прогресивної державної стратегії управління щодо формування окремо виділеної рекреаційної категорії земель за цільовим призначенням. Розгляд питань державного управління розмежуванням земель рекреаційного призначення дасть змогу дійти висновку про існування особливого, не притаманного іншим категоріям земель, методу їх охорони, визначеного земельним законодавством України. Така охорона реалізується шляхом вклюдження цих земель до складу екологічної мережі, обмеження їх вилучення (викупу) для інших потреб та обмеження антропогенного впливу на такі землі. Важливим завданням державного врегулювання земельних відносин є вдосконалення режиму використання земель рекреаційного призначення, пріоритетний напрям якого — надання спеціального статусу особливо цінним з них. Вирішення цього завдання може бути здійснено:

— за рахунок внесення до чинного законодавства змін, які стосуються встановлення цільового призначення земельних ділянок, затвердження землепорядної та земле-оціночної документації, яка стосується створення нових земельних ділянок, шляхом передачі відповідних повноважень органам земельних ресурсів, які володіють у цих питаннях найвищим рівнем управлінської компетенції;

— за сприяння розробці проектів землеустрою щодо організації та встановлення меж територій оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення;

— за покращення якості кадрового забезпечення органів земельних ресурсів, сприяння вдосконаленню та розвитку землепорядної освіти, а також виокремлення її в певну галузь знань.

Вирішення зазначених завдань дозволить досягти сталого розвитку землекористування. В економічній сфері: підвищиться інвестиційна привабливість українського землекористування, а завдяки більш раціональному використанню природноресурсного потенціалу земель зросте ефективність виробництва. В екологічній сфері: гарантуватимуться техногенно-екологічна безпека життєдіяльності людини, збереження і збагачення довкілля. У соціальній сфері: покращаться умови праці та життя сільського населення, підтримуватиметься сформоване повноцінне життєве середовище, а також будуть усунуті регіональні відмінності в умовах життєдіяльності на всій території України.

Література:

1. Шульга М.В. Земельне право України / М.В. Шульга, Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман. — К.: Юрінком Інтер, — 2004. — С. 164—170.

2. Хумарова Н.І. Екологічні цільові програми у системі державного регулювання природокористування / Н.І. Хумарова // Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. — Львів: НАТУУ. — 2005. — Вип. 15.6. — С. 187—194.

3. Марич Х.М. Органи державного управління рекреаційними територіями та їх компетенції / Х.М. Марич // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. — 2016. — № 845. — С. 124—131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_21 (дата звернення: 20.11.2020).

4. Добряк Д.С. Землеустрій — наукова основа раціонального використання та охорони земельних ресурсів / Д.С. Добряк, А.Г. Мартин // Землеустрій і кадастр. — № 1. — 2006. — С. 10—16.

5. Третяк А. Стан та шляхи розвитку земельних відносин і системи землекористування в аграрному комплексі України // Землепорядний вісник. — № 6. — 2008. — С. 4—14.

6. Бондар Л.О. Правовий режим земель рекреаційного призначення / Л.О. Бондар // Право. — № 11. — С. 34—44. URL: <http://masters.donntu.org/2013/igg/tymchuk/library/article4.htm> (дата звернення: 20.11.2020).

7. Шморгун А. Г. Державне управління землями рекреаційного призначення та його соціально-культурне значення / А. Г. Шморгун, М. Р. Ковальський // Формування ринкових відносин в Україні. — 2016. — № 1. — С. 34—38. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_1_9 (дата звернення: 20.11.2020).

8. Слюсарчук О.П. Застосування принципів сталого розвитку в державному управлінні рекреаційно-туристичною сферою / О.П. Слюсарчук // Державне управління: теорія та практика. — 2014. — № 2. — С. 27—33. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_2_6 (дата звернення: 20.11.2020).

References:

1. Shulga, M.V. Anisimova, G.V. Bagay, N.A. and Hetman, A.P. (2004), *Zemel'ne pravo Ukrainy* [Land praise in Ukraine], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine, pp. 164—170.

2. Khumarova, N.I. (2005), "Environmental target programs in the system of state regulation of nature management", *Ekolohizatsiia ekonomiky iak instrument staloho rozvytku v umovakh konkurentnoho seredovyscha*, vol. 15.6, pp. 187—194.

3. Marich, H.M. (2016), "State administration bodies of recreational territories and their competencies", *Visnyk Nacional'nogo universytetu "L'viv'ska politexnika"*. *Yurydychni nauky*, vol. 845, pp. 124—131, available at: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/34608/1/20_124-131.pdf (Accessed 20 November 2020).

4. Dobryak, D. S. and Martin, A. G. (2006), "Land management — the scientific basis for the rational use and protection of land resources", *Land management and cadastre*, vol. 1, pp. 10—16.

5. Tretyak, A. (2008), "Stan and the ways of developing land relations and the land use system in the agrarian complex of Ukraine", *Land Management Bulletin*, vol. 6, pp. 4—14.

6. Bondar, L. A. (2010), "Legal regime of recreational lands", *Pravo*, vol. 11, pp. 34—44, available at: <http://masters.donntu.org/2013/igg/tymchuk/library/article4.htm> (Accessed 20 November 2020).

7. Shmorgun, L. G. (2016), "State administration of recreational lands and its socio-cultural significance", *Formation of market relations in Ukraine*, vol. 1, pp. 34—38, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_1_9 (Accessed 20 November 2020).

8. Slyusarchuk, A.P. (2014), "Application of the principles of sustainable development in the public administration of the recreational and tourist sphere", *State Administration: Theory and Practice*, vol. 2, pp. 27—33, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_2_6 (Accessed 20 November 2020).

Стаття надійшла до редакції 29.11.2020 р.